

1183
11

האחרונים דמאות לדקה מהני גם שלא לשמה יותר מבכל שארי מלות דמה איכפת לי לעני המקבל במחשבתו של הנותן כיון דבין כך וכך מוגיע לו עכ"פ העובדה נמנו . ולפי הג"ל אין זה מוכרח דזה תלוי בהני שני הסברות דאם נאמר דהוא בכעס עליו ואם העשיר לא היה נותן להעני לא היה הוא יתברך מפרנס להעני כלל א"כ הרי עושין עובדה להעני בהנתינה ושייך שפיר רק הברא דמה איכפת להעני במחשבתו כיון דעכ"פ מוגיע לו העובדה אבל אם נאמר העניס הראשון דלחובב להעני ואם לא יתן לו העשיר ה' מפרנסו בעלמא נמלא דלחין עושין שום עובדה להעני בהנתינה ושוב הוי מלות לדקה ככל מלות מעשיות שבתורה כהנחת תפילין וליטות וכדומה דרך מעשה הנתינה בעלמא הוא המלות ולא העובדה להעני כיון דלחין עושין לו שום עובדה ושוב לריכה להיות לשמה כמו בכל המלות שבתורה .

ובזה נוכל לפרש ג"כ הפסוק של וכן ה' הדקה ולנו בושת הפנים ולפי מה דדרש לה במדרש שהבאנו לעיל דבפסוק זה נאמר על מלות נתינה לדקה ונאמר דביאור הפסוק כך הוא דבמס' ב"ב (דף י') איתא אר"י מה דכתיב מלות ה' חונן דל אלנולא מקרא כתוב אי אפשר לאומרו כביכול עבד לוח כו' דמפרש להפסוק דחונן את הדל זה הנתינה שהוא נותן לעני הוא הלוואה לו יתברך ולא להעני וכן אמר במדרש פ' כי תשא מלות ה' חונן דל אמר הקב"ה עלי היה לפרינסו ובא זה ופירנסו כו' וזהו שא"כ כך ה' הדקה דהדקה שאלו נותנין אין עושין בו שום עובדה להעני ולא להעני נותנים רק לו כביכול א"כ הרי לריך ללך לזה מחשבה טובה וכמו בכל המלות וא"כ לנו בושת הפנים אם אין עושין אותו במחשבה טובה ובחונן :

אמנם עוד סברא אחרת יש לומר לדקה מהני גם שלא לשמה יותר מבכל המלות דכל המלות המה חיוב בעלם על האדם לעשותן מלד עלמם וכשעושה אותם שלא לשמה נמלא חסד לו ואז באותו שעה קיום של המלות בדרך משל אם לומד שלא לשמה אם נאמר דלא מהני א"כ הרי הוא באותו שעה כיושב בטל ונמלא חסד לו באותו שעה קיומו של המלות ולא השלים חוקו באותו שעה שהיה חייב בו אבל בלדקה הרי אם אין העני לפניו אין עליו חיוב של דקה ורק מחמת שיש עני המבקש פרנסה יש עליו חיוב של דקה וכמאמר הכתוב כי תראה ערום ובסיתו וא"כ הרי גם אם נותן לו שלא לשמה מ"מ הרי יש להעני כבוד ואינו ערום כלל וכן כשמאכילו הא שוב אינו רעב ונמלא אין כחן ערום ורעב ואין עליו חיוב של מלות לדקה כלל ואפילו אם הנתינה הוא שלא לשמה :

אמנם מ"מ איכא נ"מ בין שני הנתינות דבנותן לשמה מקרי מקיים המלות דקיים מלות לדקה אבל אם נותן שלא לשמה נהי דלחין עליו שום עונש של מעלים עין מן הדקה שהפליגו חז"ל בעונשו דהרי הוא כעובד עכו"ם כיון דלחין עני לפניו מ"מ הרי ג"כ לא קיים את המלות רק שנפטר מחיובה והרי זה דומה ממש למי שאינו לובש בגד בת ארבע כנפות שאין עליו חיוב של ליטות כלל מה שאין כן הנותן לשמה שקיים מלות לדקה והוא דומה ללובש בגד בת ד' כנפות ומטיל בו ליטות . והלא מבואר במס' מנחות (דף מ"ה) גבי מלאכי דאשכח לרב קטינא דקאמר ליה סדינא בקייטא סרבלא בסיתוא ליטות מה תהא עליה א"ל ענשיתו אעשה פי' כיון דאינו לובש כלל בגד בת ד' כנפות הרי אין עליו חיוב כלל וא"ל בעידן ריתחא ענשין הרי דאיכא דאינו מקיים המלות רק פוער עלמו מן המלות מוגיע לו עונש בעידן ריתחא :

ובזה נוכל לפרש הפסוק תהלים מ"א אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטו ה' ואיתא במדרש רבה פ' כי תשא

אינו מפרנסן א"ל כדי שניצל או בכן מדינה של גיהנם א"ל אדרבה זו מחייבתם אמשול כך משל למה הדבר דומה למלך ב"ד שכעס על עבדו וחבשו בבית האסורין ואז עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקרו כששמע המלך לא כועס עליו ואתם קריוס עבדים שנאמר כי לי בני ישראל עבדים אמר לו ר"ע אמשול כך משל למה"ד למלך שכעס על בנו וחבשו בבית האסורין ואז עליו שלא להאכילו ושלא להשקותו והלך אדם אחד והאכילו והשקרו כששמע המלך לא דורון הוא משגר לו ואנו קריוס בניי שגא' בניי אתם לה' א"ל אתם קריוס בניי וקריוס עבדים כשאתם עושין רצונו של מקום קריוס בניי ובשאיין אתם עושין רצונו של מקום קריוס עבדים ועכשיו אין אתם עושין רצונו של מקום א"ל הרי הוא אומר הלא פלג לרעב לחמך , סיוולא מכל זה דעס מלות לדקה הוא משום דלחין קריוס בניי :

ובזה נוכל לפרש דברי המדרש רבה פ' כי תשא כך ה' הדקה ולנו בושת הפנים אפילו בשעה שאנו עושין לדקה אנו מביטים מעטים שלנו ויש לנו בושת פנים ויש להבין מאי שייך המעשים אשר לא עובים למלות לדקה רק יובן דבמס' סנהדרין (דף ק"ה) איתא שמואל אומר באו עשרה בני אדם וישבו לפניו אמר להם חזרו בתשובה א"ל עבד ששחררו רבו ואשה שגרשה בעלה כלום יש להם על זה כלום הרי לפני דעתה היו סוברים דיש להם חירון על המעשים שלהם דהם עשה בבחינת עבד ששחררו רבו , רק זה שייך אם נתיח דישאל הם בחי' עבד אבל אם הם בבחינת בן האל לא שייך זה כלל דגם אם האב מגרש את בנו עכ"ל אפילו הוא והבן חייב בכבודו וזהו שאמר אפילו בשעה שאנו עושין לדקה דכותה הדקה הוא הזכו' הגדול שיש לו להאדם בדאיתא במדרש רבה שם אין כך שעה שאנו באים בזרוע אלא בשעה שאנו עושין לדקה ובשאתנו באין להפיק רצון מאתו יתברך ע"י מלות הדקה אנו מביטים מעטים שלנו ויש לנו בושת פנים מהם דה"כ לדקה הוא מלות הרי שוב אין לנו חירון על המעשים :

והנה לכוונה קשה עובא דהרי במס' קידושין (דף ל"ז) פליגי ר"מ ור"י דר"י אמר שם כשאתם נוהגים מנהג בניי אתם קריוס בניי ובשאיין אתם נוהגין מנהג בניי אין אתם קריוס בניי ולדידי' הא חיקשה ממלות לדקה בזמן הזה דהא ב"ב ח' ר"ע דמש"ה איכא מלות לדקה משום דקריוס בניי , רק גם זה ניחא דאם נתבאר בתשובתו של ר"ע מנינו שאמר לו ב' סברות דבתחילה שאל טורטורופוס אם הוא אלוהב עניים מפני מה אינו מפרנסן והשיב לו ר"ע כדי שניצל או בהם מדינה של גיהנם הרי דהשיב לו ר"ע דהוא אלוהב עניים ואם לא היינו מפרנסים אותם הים מפרנסם בעלמא רק רואה לזכות אותנו בזה המלו' כדי שניצל או על ידה ושוב השיב לו טורטורופוס אדרבה זו מחייב אתכם משל למלך שכעס על עבדו כו' והרי תשובה גמובה היא זו דהרי ר"ע השיב לו מקודם דאינו בכעס כלל על העני ואדרבה עוד אלוהבו והאריך מדמה לו למלך שכעס על עבדו וגזר עליו שלא להאכילו ובצ"כ מוכרח לומר דאותו רשע לא קיבל תשובה ר"ע הראשונה והשיב לר"ע לפי דעת עלמו הנפסדה בראשונה דהוא בכעס עליו דלפ"י זו מחייבתם והשיב לו ר"ע שנית דגם לפי זה ניחא דמשל למלך שכעס על בנו ואנו קריוס בניי ולבסוף הביא לו ר"ע רא'י מפסוק דהלא פרום לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית דאירי בזמן הזה דגם בזמן הגלות מחייבים בלדקה יהיה מאחזה טעם שיהיה אם מעט השני דלחננו קריוס בניי או משום טעם הראשון דאינו בכעס עליו כלל ועכ"פ הא ניחא גם לר"י דאע"ג דס"ל דבאינו נוהגים מנהג בניי אינם קריוס בניי מ"מ שייך מלות לדקה משום דלחובב עניים והא דאינו מפרנסם הוא כדי לזכות אותנו במלות זכרוננו

והנה
לכוונה
קשה
עובא
דהרי
במס'
קידושין
(דף
ל"ז)
פליגי
ר"מ
ור"י
דר"י
אמר
שם
כשאתם
נוהגים
מנהג
בניי
אתם
קריוס
בניי
ובשאיין
אתם
נוהגין
מנהג
בניי
אין
אתם
קריוס
בניי
ולדידי'
הא
חיקשה
ממלות
לדקה
בזמן
הזה
דהא
ב"ב
ח' ר"ע
דמש"ה
איכא
מלות
לדקה
משום
דקריוס
בניי ,
רק
גם
זה
ניחא
דאם
נתבאר
בתשובתו
של
ר"ע
מנינו
שאמר
לו
ב'
סברות
דבתחילה
שאל
טורטורופוס
אם
הוא
אלוהב
עניים
מפני
מה
אינו
מפרנסן
והשיב
לו
ר"ע
כדי
שניצל
או
בהם
מדינה
של
גיהנם
הרי
דהשיב
לו
ר"ע
דהוא
אלוהב
עניים
ואם
לא
היינו
מפרנסים
אותם
הים
מפרנסם
בעלמא
רק
רואה
לזכות
אותנו
בזה
המלו'
כדי
שניצל
או
על
ידה
ושוב
השיב
לו
טורטורופוס
אדרבה
זו
מחייב
אתכם
משל
למלך
שכעס
על
עבדו
כו'
והרי
תשובה
גמובה
היא
זו
דהרי
ר"ע
השיב
לו
מקודם
דאינו
בכעס
כלל
על
העני
ואדרבה
עוד
אלוהבו
והאריך
מדמה
לו
למלך
שכעס
על
עבדו
וגזר
עליו
שלא
להאכילו
ובצ"כ
מוכרח
לומר
דאותו
רשע
לא
קיבל
תשובה
ר"ע
הראשונה
והשיב
לר"ע
לפי
דעת
עלמו
הנפסדה
בראשונה
דהוא
בכעס
עליו
דלפ"י
זו
מחייבתם
והשיב
לו
ר"ע
שנית
דגם
לפי
זה
ניחא
דמשל
למלך
שכעס
על
בנו
ואנו
קריוס
בניי
ולבסוף
הביא
לו
ר"ע
רא'י
מפסוק
דהלא
פרום
לרעב
לחמך
ועניים
מרודים
תביא
בית
דאירי
בזמן
הזה
דגם
בזמן
הגלות
מחייבים
בלדקה
יהיה
מאחזה
טעם
שיהיה
אם
מעט
השני
דלחננו
קריוס
בניי
או
משום
טעם
הראשון
דאינו
בכעס
עליו
כלל
ועכ"פ
הא
ניחא
גם
לר"י
דאע"ג
דס"ל
דבאינו
נוהגים
מנהג
בניי
אינם
קריוס
בניי
מ"מ
שייך
מלות
לדקה
משום
דלחובב
עניים
והא
דאינו
מפרנסם
הוא
כדי
לזכות
אותנו
במלות
זכרוננו